

Колесник Л.Є.

пошукувач

Львівська національна академія мистецтв

науковий співпрацівник

Львівської Національної галереї мистецтв

МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ЛЬВОВА КІНЦЯ XVIII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті окреслено ключові проблеми мистецького життя Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття. Визначено провідні тенденції розвитку у львівському мистецькому житті кінця XVIII – першої половини XIX століття. Прослідковано взаємовпливи європейських та місцевих традицій.

Ключові слова: мистецьке життя Львова, художні виставки, портрет, літографія.

Аннотация. Колесник Л.Е. Художественная жизнь Львова конца XVIII – первой половины XIX столетия. В статье обозначены ключевые проблемы художественной жизни Львова конца XVIII - первой половины XIX века. Определены ведущие тенденции развития во львовском художественной жизни конца XVIII - первой половины XIX века. Прослежены взаимовлияния европейских и местных традиций.

Ключевые слова: художественная жизнь Львова, художественные выставки, портрет, литография.

Annotation. Kolesnik L. Artistic life in Lviv at the end of the 18 th - the first half of the 19 th centuries. The article considers the key issues of the artistic life in Lviv at the end of the 18 th -the first half of the 19 th centuries. The leading tendencies and trends in Lviv art of this period are outlined. The interplay of the European and local artistic traditions is traced and analysed.

Key words: artistic life in Lviv, art exhibitions, portrait, lithography.

Постановка проблеми. Мистецьке життя Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття – один із маловивчених аспектів історії українського мистецтва. З першого погляду може здатися, що тут не лише немає, а й не може бути ніяких проблем. Однак такий висновок – надто поспішний. Його глибоке і всебічне дослідження передбачає розгляд професійної діяльності майстрів живопису в історичному розвитку, вивчення окремих аспектів цієї діяльності, з'ясування місця тогочасних малярів у художньому процесі. Такий підхід вимагає глибшого проникнення у мистецький процес. Бо тільки при чіткому і глибокому розумінні законів та особливостей історично-художнього процесу загалом можна домогтися цілковитої ясності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мистецтво Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття привертало увагу як польських, так і українських вчених. До дослідження мистецького життя Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття неодноразово звертався автор багатьох фундаментальних праць з історії українського мистецтва В. Овсійчук. Особливо варто відзначити працю вченого «Класицизм і романтизм в українському мистецтві» (2001) [6], яка синтезує художньо-мистецькі процеси в Україні кінця XVIII - першої половини XIX століття в контексті національно-суспільних рухів.

Вивченню галицького мистецького осередку кінця XVIII - першої половини XIX століття присвячена монографія С. Малець «За часів Маркіяна Шашкевича» (1998) [5], яка виділяється ґрунтовністю вивчення та узагальненням культурних процесів на західноукраїнських землях. Заслуговує на особливу увагу фаховість аналізу художніх творів. Автор окреслила загальний стан мистецтва кінця XVIII - першої половини XIX століття, розглянула таких художників як Л. Долинський, О. Білявський, Й. Пічман, Р. Гадзевич, М. Яблонський та інших.

Слід відзначити працю польського вченого Є. Мицельського (1939) [10], котра відзначається фактологічною вичерпністю. Автор побудував своє дослідження у вигляді критичних нарисів, в яких аналіз творчості представників різних малярських осередків (Варшави, Кракова, Львова) поєднано з роздумами про загальні тенденції розвитку західноєвропейського мистецтва XIX століття. Втім, це дослідження все ж не позбавлена упереджених оцінок творчості львівських малярів.

Актуальні питання розвитку українського мистецтва першої половини XIX століття висвітлював Д. Степовик (1982). Позиція автора про взаємовпливи і інтеграцію європейських стилів на український ґрунт є засадничою для дослідження українського мистецтва першої половини XIX століття. Тема становлення і розвитку портретного жанру XIX століття в українському малярстві ґрунтовно опрацьована у монографіях В. Рубан (1984, 1986) [8,9]. Не применшуючи наукового значення згаданих праць, в яких проаналізовано значну кількість джерел і творів, треба зазначити, що авторка зосередилась на загальних тенденціях розвитку портрета XIX століття, подекуди залишаючи поза увагою регіональні особливості жанру, специфіку

Надійшла до редакції 26.10.2011

взаємозв'язків українського малярства із західноєвропейським.

Мета статті полягає у дослідженні мистецького життя Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття у міжнародних мистецьких зв'язках.

Виклад основного матеріалу. Кінець XVIII – першої половини XIX століття відкриває цікаву і вагомую за своїми результатами, багату і насичену, динамічну картину художнього життя Львова. Час відкрив багато яскравих мистецьких індивідуальностей. Новаторські пошуки, їх спрямування і тенденції творять своєрідну сторінку мистецтва кінця XVIII – першої половини XIX століття у її, так би мовити, львівському варіанті.

Процеси, що відбувалися у мистецькому житті Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття дають підстави окреслити цей період чіткішими хронологічними рамками та говорити про них як про стильову цілість, в якій знайшли вияв усі характерні прикмети часу, стильову еволюцію нових демократично-суспільних тенденцій. Цими часовими межами може бути кінець 80-років XVIII століття – 1837 р., тобто часом остаточного відмирання стильових спрямувань пізнього бароко як на терені Австрії, так і на терені Галичини, і рік першої художньої виставки у Львові [3, С.100]. Очевидно, ці хронологічні рамки, як і будь-які інші, стосовно мистецтва є дуже приблизними, оскільки ряд мистецьких явищ могли мати місце значно раніше цієї часової межі або значно пізніше. В межах цього періоду можна виділити два-три покоління митців, чітку творчість характеризує поступовий відхід від традицій пізнього бароко та оволодіння стильовими якостями модного у ті часи мистецтва бідермайера і рисами романтизму.

Внаслідок першого поділу Речі Посполитої у 1772 р. Галичина опинилася у складі Австрійської монархії. Ці землі дістали назву «Королівство Галичини та Лодомерії» (Königreich Galicien und Lodomerien). Офіційно місто іменувалося Лембергом, але залишалася Львиградом, Львовом. Міська адміністрація взялася за оновлення міста. Зросло й населення: уже в 30-х роках XIX століття Львів налічував 75 тис. мешканців [5, С. 145].

У період австрійської окупації краю послаблюється політичне та економічне становище магнатів та багатого духовенства, внаслідок чого будівництво пишних палацових та культових споруд припиняється. Цей прошарок суспільства перестає тепер бути основним замовником творів мистецтва. Австрійський уряд поступово прибирає до своїх рук значну частину маєтків, що досі належали церкві, максимально скорочується кількість монастирів. Така тенденція знаходила свій вияв у культурному житті краю [7, С.110-112].

Мистецьке життя Львова, яке на той час розвивається в зоні сильних австрійських та німецьких культурних впливів, виступає в значно видозміненій формі, утвореній своєрідним поєднанням із місцевими культурними традиціями. Львівське мистецтво кінця XVIII - першої половини XIX століття не таке штучне, як це спостерігається в багатьох творах, що поставали тоді в майстернях художників Відня і Берліна. Основ-

ні його засади на терені Львова орієнтуються на смаки навколишнього суспільного середовища, тут вони поступаються принципам більш реалістичного сприймання дійсності.

Культурні зв'язки Львова традиційно носили широкий географічний характер. Ще наприкінці XVIII століття порушувалося питання про відкриття спеціального мистецького закладу - Академії. Однак, зреалізованим не було. Скупі відомості про школу рисунку, що існувала при Львівському університеті й утримувалася Галицьким сеймом, можна доповнити матеріалами фонду Львівської Національної галереї мистецтв, де було знайдено кілька студійних рисунків. Серед них «Пігмаліон» (початок XIX століття) Юзефа Бюссе та «Студійний рисунок» (20-ті роки XIX століття) Яна Машковського. Рисунки відзначаються неабиякою професійною майстерністю та м'якою європейською світлотіньовою манерою.

Процес становлення західноукраїнського живопису не був простим. Тільки наприкінці XVIII століття припиняє свою діяльність середньовічний за своїм устроєм малярський цех. Галицьке малярство не імпортувалося, а розвивало давні традиції в нових умовах, в межах нових стильових напрямів.

До найкращого покоління працюючих тоді митців можна віднести майстрів, діяльність яких припадає на кінець XVIII століття. Це автори крупних монументальних творів, виконаних у нерозривному поєднанні з архітекторами та скульпторами для пишних споруд культового чи палацового характеру. Це були люди високої художньої вимогливості, чие художнє кредо було сформованим ще в період розквіту їх творчості. Їх ні твори стали виразниками мистецтва, що виникло на галицькому терені і в середовищі специфічних естетичних уподобань, базованих на народних традиціях краю, внаслідок чого вони засяяли рисами національної школи, зуміли зберегти свою творчу індивідуальність. Процес зміни стильового спрямування творчості цих митців проходив поступово, зберігаючи як індивідуальність, так і високий рівень технічної майстерності, культури рисунка, кольорового та композиційного рішення. Праці Луки Долинського по оформленню собору св. Юра та розвинуте портретне мистецтво Євстахія Білявського ставали доброю школою для цілої плеяди молодих львівських художників.

У 30-40 х роках XIX століття кращою оздобою міщанського дому рахувалися літографії. Їх можна було придбати у книгарнях. Виходили серіями, альбомами, в яких біля кожної літографії був роз'яснювальний опис [5, С.53].

Уряд стежив за розповсюдженням літографії та виявляв занепокоєння участю літографів у підпільних друках. Однак, літографічне мистецтво не згасало: відкрилися майстерні при Ставропільському інституті та приватна Мартина Яблонського. Зростає плеяда молодих літографів, серед яких Андрій Косткевич, Варфоломей Панькевич, Йосиф Біра, Симеон Возняк.

Романтичний портрет першої половини XIX століття розвивав традиції міщанського та священницького портретів кінця XVIII століття, де національні традиції були найсильнішими. Змінюються і технічні

прийоми малярства – від декоративності колористики до природності у передачі барв [1, С.215].

Сповнені характеру та небуденної урочистості портрети, видавців, літераторів, вчених. У галицькому образотворчому мистецтві найбільш світлі та піднесені образи – це образи людини з книгою, людини, що читає.

У фондах львівських музеїв, зокрема Львівської Національної галереї мистецтв, зберігаються роботи львівської малярської школи цього періоду. Помітну роль у мистецькому житті тогочасного Львова відігравали випускники Віденської академії Йозеф Пічман, Карл Швейкарт і Антон Лянге. Львів став для них другою батьківщиною, тут вони знайшли сприятливі умови для творчості.

Однак основу львівської малярської школи склали художники, які були зв'язані з місцевими традиціями місцем народження або перебуванням у Львові. Серед них – Мартин Яблонський, Іван Петро Лучинський, Рафаїл Гадзевич, Юрій Глоговський, Станіслав Варгус, Франц Тепа, Ігнат Кобилянський. Одержавши початки освіти на батьківщині, вони вдосконалюють її у Відні, Кракові, Варшаві, Празі і навіть Харкові. Вони створили цілу галерею портретів.

Той факт, що окремі митці були вихідцями із різних соціальних станів, не перешкоджає львівським художниками набувати спільних, нехай навіть слабо помітних прикмет, однак прикмет характерних, які дають можливість бачити це творче середовище як окрему своєрідну мистецьку школу. Наявність цих прикмет зумовлена як естетичними творчими взаємовпливами, так і своєрідністю львівської художньої атмосфери, основаної на сильних художніх традиціях, що виростили із багатих народних глибин.

Новим явищем в мистецькому житті Львова було відкриття художньої виставки 13 серпня 1837 року, яка мала добродійний характер [3, С. 100]. Приміщення для експонування надав львівській магістрат на площі

Ринок. Вперше львів'яни побачили картини своїх сучасників тут. Було представлено близько 300 картин, рисунків і мініатюр, а саме: портрети Ю. Пічмана, Ю. Рейхана, К. Швайкарта, пейзажі А. Лянге, роботи Я. Машковського, Ю. Коссака, А. Гроттгера, Х. Родаковського. Ці художники врятували львівське малярство свого часу від провінційності. Однією з кращих картин, була робота М. Яблонського «Дівчина зі сніданком на таці» 1837 р., на якій представлена молода і вродлива служниця, яка гідно та граційно несе сніданок.

Відомості про мистецьке життя Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття мають обмежений характер і не можуть претендувати на вичерпне відтворення мистецького процесу в усій його повноті. Проте, зіставляючи та аналізуючи відомі факти, можемо з'ясувати особливості мистецького життя Львова кінця XVIII – першої половини XIX століття, роль та місце художників у мистецькому і загальнокультурному процесі.

Література:

1. Жолтовський П.М. Український живопис XVII-XVIII ст. – Київ, 1978. – С.215
2. Історія Української РСР: В 8 т.-К.,1978.-Т.3.
3. Кривач Дмитро. Перші художні виставки // Жовтень. – 1983. - № 4. С.100.
4. Левицька М. До художнього життя Львова у першій половині XIX ст.// Мистецтвознавство. – 2003. -№2. – С.129-141.
5. Малець С. За часів М.Шашкевича. – Львів: «Центр Європи», 1998.
6. Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. – Київ, 2001.
7. Освободительное движение народов Австрийской империи. – М., 1980. –С. 110-112.
8. Рубан В. Український портретний живопис першої половини XIX ст. – Київ,1984.
9. Рубан В. Иноземні художники-портретисти на Україні в першій половині XIX ст.//Українське мистецтво у міжнародних зв'язках. – К.,1983.
10. Mycielski Jerzy. Wystawa we Lwowie w 1894 r. // Przegląd polski. – Krakow, 1896.